

TEME I VRSTE NAPISA O GLAZBI JOSIPA ANDREISA, OBJAVLJENIH DO 1945. GODINE

»Poviest ne koristi onomu, koji iz nje čita prošlost, već onomu, koji iz nje nazire budućnost.«¹

SANJA MAJER-BOBETKO

HAZU, Odsjek za povijest hrvatske glazbe
Opatička 18, 10000 Zagreb

UDK/UDC: 78.072+78.073Andreis

Izvorni znanstveni rad/
Original Scientific Paper
Primljeno/Received: 15. 1. 2009.
Prihvaćeno/Accepted: 12. 5. 2009.

Nacrtak

U razdoblju od 1928. do 1945. godine Josip Andreis je objavio 157 različitih tekstova u dnevnom tisku, periodici i zbornicima. Zbog raznih okolnosti, pa i onih političkih, oko 2/3 tih tekstova dosad je bilo nepoznato muzikološkoj javnosti. Među njima najbrojnije su glazbene kritike, slijede članci i studije, pa recenzije, i samo jedan intervju (s Jakovom Gotovcem). U svojim onodobnim radovima davao je pouzdane informacije o glazbi, s osnovnim ciljem populariziranja glazbe i glazbenika u krugovima šire čitalačke publike, te je uvijek nastojao djelovati poticajno. U glazbenoj je kritici, uz jasno izražene simpatije za nacionalni smjer, te uz

kritičke opaske, tražio i isticao ono dobro, podupirući hrvatska skladateljska i izvođačka traganja, nastojanja i postignuća. Većina ostalih članaka je historiografskog tipa, ali Andreis piše i o temama s područja glazbene estetike, o suvremenim skladateljima i glazbenom stvaralaštvu, te izdavaštvu. Neki njegovi onodobni radovi mogu se držati nukleusom kasnije napisanih analitičkih studija, te poticajem istraživanjima i razvoju hrvatske muzikologije.

Ključne riječi: Josip Andreis, glazbena kritika, muzikologija, glazbena historiografija, glazbena publicistika, hrvatska glazba

Hrvatska javnost Josipa Andreisa poznaje u prvom redu po njegovoj *Povijesti glazbe*, koja je doživjela četiri izdanja i pretisak posljednjega.² Uostalom, glazbena historiografija središnje je područje Andreisove višestruke djelatnosti. O tome svjedoče brojni članci i studije, a ne samo glazbenohistoriografske sinteze. Upravo

¹ Filippo PANANTI, u: Josip ANDREIS (ur.): *Tragovi mudrosti. Antologija*, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb 1944, 203.

² Usp. Josip ANDREIS: *Povijest glazbe*, Matica hrvatska, Zagreb 1942; *Historija muzike* (3 knj.), Školska knjiga, Zagreb 1951-54; *Historija muzike* (2 knj.), Školska knjiga, Zagreb 1966; *Povijest glazbe* (4 knj.), Liber — Mladost, Zagreb 1974-76; pretisak: Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1989.

su ti tekstovi — uz ostale — nastajali i bili objavljeni u navedenom razdoblju. Naime, počevši od 1928. godine Andreis ih je objavljivao u dnevnom tisku, časopisima i zbornicima. Spletom raznih okolnosti, pa i onih političke naravi, znatan dio tih napisa ostao je potpuno nepoznat. Tako nije uvršten ni u Popis radova Josipa Andreisa u *Spomenici*, što ju je izdala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.³ A takvih je radova Andreis u razdoblju do 1945. objavio 157.⁴ S obzirom na činjenicu da je u navedenoj *Spomenici* navedeno njih 42, jasno je da je riječ o oko trećine dotad objavljenih.

Uvidom u Andreisov svekoliki onodobni spisateljski opus postaje razvidno da njegov najveći dio pripada području glazbene kritike, slijede članci i rasprave, pa recenzije i, naposljetku, koliko je zasad poznato, jedan intervju.⁵

Glazbena kritika

Glazbenom kritikom Andreis se počeo baviti u dvadesetoj godini života. Objavljivao je u sljedećim dnevnim listovima i časopisima: *Luč* (1927/28.-1928/29.), *Narodna politika* (1929.), *Književni tjednik* (1941-42.), *Spremnost* (1942-43.), *Sv. Cecilija* (1929, 1943.), *Novo doba* u Splitu (1941.), *Croatia* (1942.) i *Hrvatski krugoval* (1944.). Iz ovoga je pregleda razvidno da se tridesetih godina prošloga stoljeća uopće nije bavio glazbenom kritikom, ali joj se četrdesetih godina vraća većim intenzitetom nego ranije. Tome povratku prethodio je članak »O preduvjetima ispravne glazbene kritike!«, objavljen 1940. u *Hrvatskoj reviji*.

Taj tekst Andreis piše nakon svojih mladenačkih iskustava i promišlja probleme s kojima se suočava glazbeni kritičar. Polazeći od uvjerenja da je u središtu glazbene kritike prosudba — što i jest, ako je riječ o autentičnoj kritici — ali i formiranje ukusa određene sredine, Andreis se ne posvećuje raspravi o osobinama dobrog glazbenog kritičara, već u središte svoga zanimanja stavlja, kako sam kaže, »teškoće, s kojima se bezuvjetno mora boriti i najspremniji glazbeni kritik, teškoće, koje samo djelomično dodiruju pitanje njegove stručne izobrazbe, njegova dara zapažanja, njegove nepristranosti, te koje su, tako reći, već a priori unesene u odnos glazbenog kritika i djela, koje ima da prosuđuje.«⁶ U usporedbi s ostalim kritičarima umjetnosti glazbeni kritičar se nalazi u najnezavidnijem položaju, jer mora posvetiti pozornost

³ Usp. Popis radova Josipa Andreisa, u: Ivo SUPIČIĆ (ur.): *Spomenica posvećena Josipu Andreisu, redovnom članu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu* (Spomenica preminulim akademikima, sv. 22), JAZU, Zagreb 1984, 21-35.

⁴ Usp. deskriptivnu bibliografiju Rozine Palić-Jelavić, *Arti musices*, 40 (2009) 1-2, 185-220. Ovdje izražavam zahvalnost gospodinu Igoru Andreisu, sinu Josipa Andreisa, koji je fotokopirao sve tekstove sačuvane u privatnom vlasništvu Andreisove obitelji i dao nam ih na korištenje, što je znatno olakšalo izradu bibliografije i analizu samih napisa. Također zahvaljujem i Mirjani Škunca, koja me je upozorila na Andreisove kritike objavljene u *Novom dobu* u Splitu tijekom 1941. godine.

⁵ Riječ je o intervjuu s Jakovom Gotovcem. Usp. Josip ANDREIS: Razgovor s Gotovcem o glazbenoj umjetnosti, *Književni tjednik*, 2 (1942) 24-25, 1.

⁶ Josip ANDREIS: O preduvjetima ispravne glazbene kritike, *Hrvatska revija*, 13 (1940) 11, 592.

samom glazbenom djelu, ali i interpretaciji, što, za Andreisa, znači da »kritik treba da javnosti izloži odlike ili nedostatke izvedenog djela, pa i odlike ili nedostatke izvedbe. On treba da pokaže, što je u izvedenom djelu, uzetom za sebe, zdravo, pozitivno, novo, odnosno što u njemu odaje tuđe utjecaje, nemoć njihova izbjegavanja, mane koje možda potječu iz skladateljeve stručne nespremnosti, itd. A zatim treba da izloži, uolikoj su mjeri izvađači — pjevači, instrumentalisti, dirigent — pronikli u bit djela, u intencije auktora (koje se često ne mogu spoznati iz golih znakova sa papira, već ih treba intuitivnom snagom prozreti), u ono novo, što baš svojom originalnošću i neobičnošću može da izvađaču ostane tuđe.«⁷ Nadalje, kritika glazbenog djela morala bi biti provedena prije izvedbe. To je, dakako, moguće uvidom u partituru, što se i čini kad su u pitanju djela »starije i novije klasične literature«, koja uostalom stručno obrazovani glazbeni kritičar mora poznavati. Međutim, poteškoće, na koje upozorava Andreis, se poglavito javljaju u vezi s izvedbama suvremenih glazbenih djela, partiture kojih glazbeni kritičar ne poznaje i nije u mogućnosti upoznati ih prije izvedbe. A uloga glazbene kritike je, prema Andreisu, »od najvećeg značaja upravo u stalnom nadzoru nad suvremenim glazbenim stvaranjem.«⁸ Stoga bi valjalo omogućiti glazbenim kritičarima da prisustvuju pokusima, barem kad je riječ o nastupima domaćih izvođača, što je činilo tek jednu trećinu glazbenih događanja tijekom onodobnih sezona. Andreis zaključuje svoj tekst tvrdnjom »da su zadaci, koji očekuju glazbenog kritika u njegovoj karijeri teški, katkada nepremostivi.«⁹ A sve to valja imati na umu kad se prosuđuje djelatnost glazbenog kritičara.

Prosudjujući iz današnje perspektive Andreisovo djelovanje na području glazbene kritike tijekom navedenog razdoblja prošlog stoljeća, čini se kao da se ovim tekstom htio unaprijed ispričati čitateljima za eventualne nedorečenosti i/ili pogrešne prosudbe. Ostaje dakle vidjeti kakvim se modelom glazbene kritike služio sam Andreis.

U prvom redu valja istaknuti da je uvijek uspijevao — makoliko malen dodijeljen mu prostor u stanovitom glasilu bio — upozoriti barem na osnovne karakteristike djela i izvedbe, te iznijeti svoj sud i obrazložiti kritičke opaske. Upravo ta osobina čini te tekstove kritikom, premda su često vrlo ograničenog opsega. Unatoč poteškoćama o kojima je govorio u navedenom članku, Andreis je uvijek našao načina predstaviti novo izvedeno djelo, makar kao kroki crtež. Premda se uglavnom klonio svakog ideologiziranja — što uključuje tada dominantnu struju hrvatske glazbene kritike, kojoj je, predvođenoj Antunom Dobronićem, osnovni cilj bio promicanje nacionalnog smjera — i premda zasniva svoju glazbenu kritiku na umjetničkim kriterijima, Andreis nije ostao potpuno imun na Dobronićeve postavke. Gdjejad je »nacionalno u glazbi« postalo i u njega kriterijem vrjednovanja, poglavito u kasnijim kritikama. Osvrćući se, primjerice, na recital Lige Doroghy,

⁷ *Ibid.*, 592-593.

⁸ *Ibid.*, 594.

⁹ *Ibid.*

kojim je ona predstavljala hrvatsku solo popijevku, Andreis je zaključio sljedeće: »Iza genijalnih glazbenih koncepcija Lisinskog (njegov 'Ribar' je bio odbljesak stvaralačke snage ovog majstora, koji ni izdaleka nije stigao da izreče sve ono, čime bi bio trajno obogatio našu umjetničku glazbu), eklektizam krugova oko Zajca, a i samog autora 'Zrinjskog', nije uzmogao ostaviti jačih brazda i uzora. Tek generacija, rođena osamdesetih i devedesetih godina nalazi ponovno prave putove i stvara djela, po kojima hrvatska glazba, u zadnjoj konsekvenciji posmatrano, i postoji. Za njom predano grade dalje mlađi i najmlađi, otkrivajući postepeno obrise sigurne, svijetle hrvatske glazbene budućnosti. Po tome je, kako je sasvim shvatljivo, pretežni dio rasporeda bio posvećen današnjim, živim hrvatskim skladateljima. Izuzevši izvedene pjesme Božidara Širole, od kojih naročito 'Noc' ostvaruje uspješno ugođaj sumorne, teške atmosfere na harmonički zanimljivoj pozadini, ponešto impresionistički obojenoj i prema tome tuđoj hrvatskom duhovnom izrazu, sva su ostala djela rasporeda bila prožeta hrvatskim glazbenim narodnim izražajem.«¹⁰ Ipak, u prosudbi glazbenog djela Andreis u prvom redu polazi od analize skladateljsko-tehničkih i stilskih aspekata, a u prosudbi interpretacije, od izvođačeve tehničke spremne, s jedne strane, i sposobnosti tumačenja stilskih osobina djela, s druge strane. Tako, govoreći o nastupu Melite Lorković, ističe: »tehnika joj je briljantna, visoko razvijena i sigurna, dorasla lakom svladavanju i najtežih poteškoća; udar joj posjeduje bogatu ljestvicu prijelaza, od muški čvrstog, kojim niže granitne blokove sazvuka do nježnog, naročito podesnog za eterične skladbe prošlih vremena; njezino je uživljavanje u stil izvedene skladbe uvijek besprijekorno, primjereno temperamentu skladatelja, dobu i sredini, u kojoj je djelo nastalo; ali joj reprodukcija odaje i lično proživljavanje, tako da njezine izvedbe stoje na onoj sretnoj visini, u kojoj se objektivni i subjektivni stav reproduktivnog umjetnika susreću i stapaju.«¹¹ Pri kritičkoj prosudbi također jasno izriče svoje protivljenje, kako sam kaže, svakom »jeftinom virtuozeitetu«¹² u skladateljskom i izvođačkom smislu. Na kraju svojih glazbenih kritika redovito progovara o posjećenosti koncerta ili glazbenog kazališa i reakciji publike. Posebnu pozornost Andreis usmjerava na suvremeno stvaralaštvo, napose hrvatsko, koje svojim kritičkim perom izravno podržava, potiče i drži obveznim za domaće izvođače. Tako je, primjerice, za nastup Zagrebačkog kvarteta, kojim se proslavila deseta obljetnica njegova djelovanja, zaključio da je ispunio »i onaj dio svoje zadaće, koji se odnaša na upoznavanje

¹⁰ Josip ANDREIS: Koncerti. Veće pjesama Lige Doroghy. V. društveni koncert Hrvatskog glazbenog zavoda (8. IV. 1942.), *Književni tjednik*, 2 (1942) 17, 7. Na koncertu su također izvedene solo popijevke Zlatka Grgoševića, Ivana Brkanovića, Mila Cipre, te obradbe folklornih napjeva Josipa Vrhovskog, Krste Odaka, Franje Dugana ml., Jakova Gotovca.

¹¹ Josip ANDREIS: Koncerti. Koncert Prof. Melite Lorković (II. društveni koncert Hrv. Glazbenog zavoda 12. II. 1942.), *Književni tjednik*, 2 (1942) 10, 7. Na tom koncertu Melita Lorković je izvela djela F. Couperina, J. S. Bacha, L. van Beethovena, J. Brahmsa, *Tokatu* Petra Dumičića i *Pet valcera* Božidara Kunca.

¹² Josip ANDREIS: Četiri koncerta. Koncert glasovirača Mladena Bašića, *Spremnost*, 2 (1943) 67, 7.

općinstva sa domaćim djelima.«¹³ Tri mjeseca kasnije, ocjenjujući nastup istog kvarteta, ističe da je program bio »pretežno posvećen domaćim autorima, što treba zaista pohvaliti.«¹⁴

Josip Andreis pokazao se kao glazbeni kritičar širokoga obrazovanja, koji je odlično poznao skladateljsko-tehničke principe glazbenoga stvaralaštva, povijest i estetiku glazbe. Međutim, za razliku od suvremenika Mila Cipre, koji je također u svojim doduše malobrojnim kritikama polazio od imanentno umjetničkih vrijednosti, Andreis nije razvio rafiniranu kritičarsku stilistiku utemeljenu na pozitivnim dosezima impresionističke kritike.¹⁵ Njegove glazbene kritike pisane su suzdržanim jezikom znanstvenika, koji njeguje pozitivističku tradiciju. Uostalom, takav je stil razvijao poglavito tridesetih godina 20. stoljeća kad je pisao svoju *Povijest glazbe* (Matica hrvatska, Zagreb 1942.). U tim je kritikama objektivnost analitičkog postupka nadvladala subjektivnost kritičareva doživljaja, koji dakako nije izostao, niti može izostati, jer bez njega nema glazbene kritike. Uravnoteženim, smirenim jezičnim izričajem Andreis na respektabilan način i ne gubeći se u površnostima, pa i nepoznavanju osnovnih povijesnih činjenica — što se (pre)često znalo događati njegovim kolegama¹⁶ — progovara o koncertnim događanjima, opernim i operetnim predstavama, gostovanjima, skladateljima i izvođačima, glazbenim djelima, praižvedbama, premijerama, publici, recepciji djela i izvedbe, ukusu i repertoaru, u kojemu su bila zastupljena »klasična« i suvremena djela europskih skladatelja. Svjedočeći tako o glazbenom životu Zagreba i, tek u desetak kritika, Splita, Andreisove glazbene kritike danas mogu poslužiti kao pouzdani izvori informacija i postaju vrijednim glazbeno-povijesnim izvorima.

Članci i studije

Broj glasila u kojima Andreis objavljuje svoje članke i studije znatno je veći od onoga u kojima je objavljivao svoje glazbene kritike. To su: *Luč* (1927/28.-1928/29.), *Socijalna revija* (1931.), *Dom i svijet* (1940.), *Hrvatska revija* (1941, 1944.), *Hrvatska pozornica* (1941/42.-1944/45.), *Književni tjednik* (1942.), *Neue Ordnung* (1942, 1944.), *Spremnost* (1942.-43.), *Sv. Cecilija* (1942.), *Ustaški godišnjak* (1942.), *Znanje i radost* (1942.-44.), *Nova Hrvatska* (1943.-44.), *Hrvatska rieč* (Banja Luka, 1944.), *Hrvatski krugoval* (1943.-44.), *Hrvatski narod* (1944.-45.), *Proljeće* (1944/45.). Iz ovoga popisa

¹³ Josip ANDREIS: IV. društveni koncert Hrvatskog glazbenog zavoda 22. II., *Narodna politika*, 18 (24. 2. 1929) 48, 5. Riječ je o praižvedbi Gudačkog kvarteta u D-duru Milana Sachsa.

¹⁴ Josip ANDREIS: VII. Društveni koncert Hrvatskog glazbenog zavoda, *Narodna politika*, 18 (19. 5. 1929) 115, 18. Uz Schubertov Gudački kvartet u a-molu, op. 29 izveden je Koncert za gudački kvartet Frana Lhotke i praižveden Prvi gudački kvartet Borisa Papandopula.

¹⁵ O vrstama glazbene kritike u Hrvatskoj u doba Andreisova djelovanja na tom području usp. Sanja MAJER-BOBETKO: *Glazbena kritika na hrvatskom jeziku između dvaju svjetskih ratova*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 1994, 36-79.

¹⁶ Usp. *ibid.*, 114.

jasno se može iščitati da je tijekom tridesetih godina zapravo napisao i objavio samo jedan opsežniji članak, i to o stvaralaštvu jednog od onih skladatelja prema kojima goji neskrivene simpatije — Modestu Petroviću Musorgskom. Kako je već istaknuto, tridesete godine bile su posvećene pisanju *Povijesti glazbe*, poslu koji ga je, kao navodi Kovačević, »potpuno obuzeo«.¹⁷

Premda članci i rasprave nisu tako brojni kao glazbene kritike, oni zapravo čine platformu ideja i tema, koje su se tada nalazile u središtu Andreisova zanimanja. Mnoge od njih bile su osnova Andreisovih prosudbenih kriterija rabljenih u glazbenoj kritici, a mnoge su ostale trajno prisutne u kasnijem Andreisovu stručnom i znanstvenom radu, kojemu se intenzivno posvetio. Očekivano, najveći dio njegovih radova pripada području glazbene historiografije. Međutim, zaokupljaju ga i teme s područja glazbene estetike, kao i suvremeni skladatelji i glazbeno stvaralaštvo, te izdavaštvo, a potpuno periferno i folklorne teme.¹⁸

Dok je, primjerice, pitanje nacionalnog u glazbi u glazbenoj kritici tek usputno naznačeno, a već u najranijoj fazi Andreis je jasno istaknuo da »rasprave o pisanju nacionalnom ili anacijonalnom ne spadaju ovamo [u glazbenu kritiku, op. S. M. B.] i predaleko bi nas odvele«,¹⁹ to isto pitanje jedno je od onih, kojemu posvećuje nekoliko članaka. Opsegom i analizom ističu se dva: *Nacionalizam i internacionalizam u glazbi* i *Četvrt vieka našeg glasbenog nacionalizma*.²⁰ Na tom je tragu i članak *Suvremena hrvatska glazba*, objavljen u *Spremnosti* 1942. kao najava Andreisove *Povijesti glazbe*. Naime, taj je članak prenesen iz navedene knjige uoči njezina objavljivanja. Pitanje »glazbenog nacionalizma«, odnosno — zbog negativne političke konotacije koju se terminu pripisivalo — u nas uvriježenih sintagmi »nacionalni smjer« ili »nacionalno u glazbi«, bilo je središnje pitanje onodobne hrvatske pisane riječi o glazbi. Uporaba termina »nacionalizam u glazbi« nije ni do danas jednoznačno određen.²¹ Terminološku zbrku u Andreisovim tekstovima dodatno pojačava uporaba sintagme »rasni tonski izraz«, koja se pojavljuje kao sinonim »glazbenom nacionalizmu«, te sinonimi »pučki melos« i »folklor«. O tome, međutim, ne valja suditi preoštro, barem iz dva razloga: 1. Stručna terminologija bila je tada još daleko od usustavljanja, a navedeni su izrazi bili opće prihvaćeni i značenje je čitateljima bilo jasno; i 2. Upravo ciljana čitalačka publika nije bila (samo) stručna i/ili znanstvena. Naime, Andreisovi radovi su većinom objavljivani u kulturološkim časopisima, često s prosvjetiteljskim namjerama, što bitno određuje jezični izričaj.

¹⁷ Krešimir KOVAČEVIĆ: Hrvatski muzikolog Josip Andreis, *Arti musices*, 3 (1972), 6. U intervjuu objavljenom u *Hrvatskom narodu* 1942. godine, Andreis je naveo da je rad na knjizi započeo 1935. godine. Usp. O. B.: Pisac prve povijesti glazbe na hrvatskom jeziku o svome djelu, *Hrvatski narod*, 4 (22. 1. 1942) 332, 8.

¹⁸ Pisao je o tradicijskoj glazbi dalmatinske obale i Zagore u tekstu *Glasbeni izraz Dalmacije*, *Hrvatski krugoval*, 3 (1943) 39, 6.

¹⁹ Josip ANDREIS: VII. Društveni koncert Hrvatskog glazbenog zavoda, *Narodna politika*, 18 (19. 5. 1929) 115, 8.

²⁰ Usp. Josip ANDREIS: Nacionalizam i internacionalizam u glazbi, *Hrvatska revija*, 14 (1941) 3, 135-141; Četvrt vieka našeg glasbenog nacionalizma, *Spremnost*, 2 (1943) 96-97, 21.

²¹ O porabi termina usp. Eva SEDAK: Nacionalizam (u glazbi), *Hrvatska glazbena terminologija*, *Arti musices*, 24 (1993) 1, 133-148.

Za Andreisa je »glazbeni nacionalizam« značio onu vrstu glazbenog izričaja, koja se temeljila na glazbenoj folklornoj tradiciji pojedinih naroda. Skladatelj se pritom služi folklornim materijalom na dva načina: doslovnim ili stiliziranim citatom ili »nastoji prodrijeti u duh pučkog melosa i u tom duhu stvarati nove motive, ne manje izvorne, ne manje kadre, da postanu tonskim simbolom duše određenoga kolektiva.«²² S obzirom na ovakvu definiciju »glazbenog nacionalizma« bilo bi za očekivati da je svaka druga glazba, koja se ne zasniva na folklornim elementima, internacionalna. Ali, Andreis na ovom mjestu nije učinio takvu distinkciju. »Glazbeni internacionalizam« ovdje se odnosi samo na glazbu nastalu nakon Debussyja, poglavito atonalitetnu i politonalitetnu, koje u osnovi doživljava kao »negativne pojave«, osim kad se uporabe kao kratak i efektan kontrast unutar tonalitetno osmišljene skladbe. »Tu su činjenicu«, ističe Andreis, »uočili mnogi među najznačajnijim današnjim skladateljima, pa se može ustvrditi, da doba radikalnih atonalista i politonalista prolazi i da se već nalazimo u razdoblju, koje provodeći potrebnu selekciju luči zdravo od nezdravog, i kao što biva kod svakog revolucionarnog pokreta, prihvaća ono, što je u njemu konstruktivno, i to unosi među opće priznate vrednote.«²³ Ali, za Aloisa Habu i njegovu četvrtttonsku glazbu oprosta nema, jer je primjena četvrtttona »sasvim preuranjena i ne može mu postati izvorom novih emocija, barem ne ugodnih.«²⁴ U svakom slučaju Andreis ne prihvaća navedeni »internationalizam«, i u svojim se tekstovima zalaže za »nacionalizam«, jer će se samo tako skladanim djelima osigurati glazbena afirmacija pojedinog naroda. A ta teza izravno asocira na Dobronića, odnosno prethodnika mu, Franju Kuhača. Međutim, za razliku od njih, Andreis nije u nacionalnom smjeru vidio put k hegemoniji,²⁵ a svojim je glazbenim kritikama jasno pokazao da u prosudbi glazbenog djela nacionalni kriterij ipak uglavnom uzmiče pred estetskim. U tekstu *Četvrt vieka našeg glasbenog nacionalizma* predstavljen je kratak povijesni pregled nacionalnog smjera u hrvatskoj glazbi od Lisinskog do Andreisovih suvremenika — s naglaskom na potonjima, pa otuda i naslov — iz kojega se jasno iščitava Andreisovo nastojanje da premosti jaz između tendencije i estetike. Riječ je zapravo o opširnijoj verziji njegova članka *Naša suvremena glazba*, koji je bio objavljen petnaestak godina ranije.²⁶ Jasno je predstavljena i periodizacija navedenoga razdoblja: razdoblje »ilirizma«, Zajčevo razdoblje, razdoblje »suvremene hrvatske

²² Josip ANDREIS: Nacionalizam i internacionalizam u glazbi, 135.

²³ *Ibid.*, 141.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Takve težnje nisu nepoznate ni u onodobnih inozemnih autora, a upravo je paradoksalno da Schönberg, kojega Andreis drži predstavnikom »internationalizma« u glazbi, čvrsto vjeruje da je njegova glazba nastala na temelju njemačke tradicije i odbija bilo kakav drugi utjecaj. Štoviše, njegova se glazba baš zbog te ukorijenjene njemačke tradicije može obraniti od romanskih i slavenskih hegemonističkih nadanja. I napokon, Schönberg vjeruje da je dodekafonijom otkrio nešto »što će osigurati premoć njemačke glazbe sljedećih stotinu godina«, kako je rekao 1921. godine u privatnom razgovoru svome učeniku Josefu Ruferu. Usp. Andrej RIJAVEC: Beleske o nacionalnom i internacionalnom u muzici, *Zvuk*, (1976) 1, 54; William W. AUSTIN: *Music in the 20th Century from Debussy through Stravinsky*, W. W. Norton & Company, New York 1966, 294.

²⁶ Usp. Josip ANDREIS: Naša suvremena glazba, *Luč*, 24 (1928/1929) 4, 155-156.

glazbe«, koje počinje nakon Prvog svjetskog rata. Kao ni u poglavlju o hrvatskoj glazbi u Andreisovoj *Povijesti glazbe* iz 1942. godine, još se koncert održan u Zagrebu 5. veljače 1916. ne spominje kao »povijesni«, što će u kasnijim Andreisovim radovima biti naglašeno kao događaj koji »treba posebno istaknuti [...] On je u povijesti hrvatske muzike ostao zabilježen kao veoma značajan datum, pa mu oznaka 'historijski', što mu je muzički pisci odavna pridijevaju, s punim pravom pripada.«²⁷ U svakom slučaju razdoblje od 1918. do 1943., kad je članak objavljen u *Spremnosti*, obilježeno je nacionalnim smjerom. O tome Andreis izrjekom kaže:

»Obuhvaćajući jednim pogledom djela, koja su u Hrvatskoj nastala u posljednjih dvadesetpet godina, lako je uvidjeti, da većina među njima potječe iz pera svjestnih glasbenih nacionalista. U toj su spoznaji sadržane tri druge:

1. suvremeni hrvatski glasbenici nisu pristaše atonalnosti i politonalnosti (govorim u obćim crtama bez obzira na izuzetke), jer se u glasbenom izražavanju, koje počiva na tim strujanjima ne mogu povući nikakove etničke granice;
2. oni se prilično riedko služe gotovim citatima iz folkloru, jer shvaćaju, da je taj postupak, mio romantićkim nastojanjima, preživljen, i da ga treba zamieniti samostalnim stvaranjem u duhu pućke glasbene tvorbe;
3. oni svoje prve prave uspjehe postizavaju na području vokalne glasbe.«²⁸

A tko su ti nosioci glazbenog stvaralaštva? Prema Andreisu to su: Jakov Gotovac, Krešimir Baranović, Fran Lhotka, Božidar Širola, Lujo Šafranek-Kavić, Antun Dobronić, Ivo Parać, Boris Papandopulo, Blagoje Bersa,²⁹ Zlatko Grgošević, Rudolf Matz, Milo Cipra, Krsto Odak, Ivo Brkanović, Hubert Pettan, Juraj Stahuljak, Ivan Matetić, Slavko Zlatić, Josip Vrhovski, Josip Štolcer, Božidar Kunc, Petar Dumićić, Franjo Lućić, Miroslav Magdalenić, Ivo Lhotka-Kalinski, Franjo Dugan st., O. Bernardin Sokol, O. Kamilo Kolb, Matija Ivšić, Albe Vidaković, Mladen Stahuljak. Nekima od njih posvetio je posebnu pozornost. Tako o Borisu Papandopulu, Milu Cipri i Božidaru Kuncu piše opširnije analitićke studije,³⁰ a svakako im valja pribrojiti i Jakova Gotovca. S njim je, uostalom, Andreis napravio jedini dosad znani, ovdje već navedeni intervju,³¹ a prvu opširniju studiju objavio

²⁷ Josip ANDREIS: Razvoj muzićke umjetnosti u Hrvatskoj, u: Josip ANDREIS — Dragotin CVETKO — Stana Đurić-Klajn: *Historijski razvoj muzićke kulture u Jugoslaviji*, Školska knjiga, Zagreb 1962, 197. Ocjena važnosti toga događaja ostala je jednaka i u Andreisovoj *Povijesti hrvatske glazbe*, Liber — Mladost, Zagreb 1974, 274-275, te u pretisku iste (Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1989).

²⁸ Josip ANDREIS: Četvrt vieka našeg glasbenog nacionalizma.

²⁹ Bersina *Sunćana polja* Andreis je uvrstio u »najuspjelija orkestralna djela nastala u Hrvatskoj u ovom suvremenom odsjeku njezine glasbene poviesti.« Ovdje se Bersa, »koji je inaće stajao pod utjecajem njemaćke, donekle R. Straussove glasbe, kušao približiti glasbenom nacionalizmu« (*ibid.*).

³⁰ Usp. Josip ANDREIS: Nekoliko biljezaka o Borisu Papandopulu, *Hrvatska pozornica*, (1941/42) 38, 1-4; Glasovirske skladbe Božidara Kunca, *Sv. Cecilija*, 36 (1942) 3-4, 107; Milo Cipra, *Sv. Cecilija*, 36 (1942) 5-6, 160-168.

³¹ Usp. bilj. 5.

je 1946.³² Tekstovi o Gotovcu i Cipri mogu se držati nukleusom njegovih kasnijih radova o toj dvojici skladatelja.³³

Nakon kratkih skica o Ivi Tijardoviću i Franzu Schubertu iz dvadesetih godina prošlog stoljeća,³⁴ te već citiranog članka o Musorgskom iz tridesetih, Andreis je, koristeći građu prikupljenu tijekom rada na *Povijesti glazbe*, četrdesetih godina 20. stoljeća objavio portrete brojnih hrvatskih i inozemnih skladatelja. Velik dio tih članaka i studija — koje, uz životopis (gdjekad romansirani) uključuju analizu skladateljsko-tehničkih postupaka — objavljen je uz obljetnice. Njih, naime, Andreis drži iznimno važnima, jer »one prije svega upućuju na to, da je vrijeme izvršilo selekciju, koja je jedina mjerodavna za određivanje konačne vrijednosti ljudskoga djela; one govore o tomu kako je nečija duhovna baština ostala netaknuta i kako izvor bogatih emocija koji iz nje ključa, nije ništa izgubio od svoje svježine i snage; one nas, konačno, pozivaju, da svoje misli upravimo onom više ili manje udaljenom razdoblju, u čijem je središtu živjela i borila se, nadala se i očajavala, veselila se i žalostila ličnost umjetnika, kojega se darovima opajamo. Pokloniti se njegovoj sjeni, postaje tada dužnošću za nas, njegovu duhovnu djecu.«³⁵ Poput obljetnica kazališne premijere i pojedini koncerti bili su povodom objavljivanja takvih radova. Napokon, nekoliko njih našlo je svoje mjesto i u *Enciklopedijskom zborniku Znanje i radost* (1942-44.), gdje uz ime svakog skladatelja, koje stoji u naslovu članka, Andreis navodi u podnaslovu temeljni kvalifikativ njihova mjesta u povijesti glazbe. Zanimljivo je vidjeti kako ih je Andries predstavio: Mozart je »čudesna pojava glazbene povijesti«, Smetana »otac češke glazbe«, Lisinski »skladatelj prve hrvatske opere«, Beethoven »najveći simfoničar svih vremena«, Zajc »organizator glasbenog života u Hrvatskoj«, i Verdi »najveći majstor talijanske opere«.³⁶

U procjeni djelovanja pojedinih skladateljskih osobnosti nezaobilaznu ulogu, dakako, ima Andreisovo poimanje glazbe, što nas dovodi na područje glazbene estetike. Kako je poznato, Matica hrvatska je 1944. objavila Andreisovu knjižicu *Uvod u glazbenu estetiku*, prvo monografsko djelo te vrste u nas. Neki ulomci iz nje

³² Usp. Josip ANDREIS: Jakov Gotovac (1895.-1945.), *Cecilija*, (1946) 1, 3-8. Ovdje napominjem da se u tekstu rabi termin »glazbeni nacionalizam« što znači da još 1946. nije bio proskribiran.

³³ Usp. Josip ANDREIS: Jakov Gotovac, *Mogućnosti*, 4 (1957) 7, 550-573; 8, 652-661; Jakov Gotovac, u: *Iz hrvatske glazbe*, Muzikološki zavod Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu — Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1979, 119-166; Umjetnički put Mila Cipre, *Rad JAZU*, (1969) 351, 325-450.

³⁴ Usp. Josip ANDREIS: Ivo Tijardović. (K premijeri njegove operete »Splitski akvarel«), *Luč*, 23 (1927/28) 6, 194; Franz Schubert (1797.-1828.), *Luč*, 23 (1927/28) 7, 226.

³⁵ Josip ANDREIS: Wolfgang Amadeus Mozart (u povodu 150. godišnjice smrti), *Hrvatska revija*, 14 (1941) 12, 619.

³⁶ Josip ANDREIS: Wolfgang Amadej Mozart. Čudesna pojava glazbene povijesti, u: Ivo HORVAT (ur.): *Znanje i radost. Enciklopedijski zbornik*, sv. I, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb 1942, 229-231; B. Smetana, otac češke glazbe, u: *ibid.*, 323-325; Vatroslav Lisinski. Skladatelj prve hrvatske opere, u: *ibid.*, 392-392; Ludwig van Beethoven. Najveći simfoničar svih vremena, u: Ivo HORVAT (ur.): *Znanje i radost. Enciklopedijski zbornik*, sv. II, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb 1943, 112-116; Ivan pl. Zajc. Organizator glasbenog života u Hrvatskoj, u: *ibid.*, 151-154; Giuseppe Verdi. Najveći majstor talijanske opere, u: Ivo HORVAT (ur.): *Znanje i radost. Enciklopedijski zbornik*, sv. III, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb 1944, 129-131.

su, kao što je bio slučaj i s *Povijesti glazbe*, objavljeni i u onodobnoj periodici. Kako u ovom svečarskom broju *Arti musices* o glazbenoj estetici Josipa Andreisa piše Stanislav Tuksar (str. 135-167), ovdje navodim samo Andreisov odgovor na središnje i najteže pitanje: što je glazba? Ta definicija bitno pridonosi razumijevanju njegovih historiografskih i kritičkih procjena. Evo kako glasi: »Glasba je izvor dubokih objavljenja bitno nadosjetnog značaja, koji uzpostavlja jedinstven odnos između stvaraočeve duše i njoj srodnih. Umjetnik se služi jezikom tonova, da saobći ostalim ljudima svoje doživljavanje unutarnjeg i spoljašnjeg svijeta, a slušalac mu se podaje, nalazeći u njemu ne samo umjetnika, već i sebe. Obojica vrše akt, koji zaokuplja sav duhovni život: misao se tada sljubljuje uz osjećajno valovlje, pa njihovim uzajamnim djelovanjem biva ostvaren onaj sklad višeg reda, u kojemu se još jednom odražuje sklad Svijeta, što nužno vlada kad se konačno stišaju bure strasti i oprečnosti.«³⁷

Naposljetku, svojom tematskom posebnosti ističu se dva članka: *Tiskanje glasbenih djela u Hrvatskoj* i *Zadatci naše glasbene literature*. Oba su objavljena u *Hrvatskom narodu*, pa su valjda zato do danas ostala nepoznata muzikološkoj javnosti, kao i mnogi drugi radovi objavljeni tijekom Drugog svjetskog rata u glasilima, koja je novi poslijeratni režim proskribirao (npr. *Spremnost, Hrvatski krugoval, Nova Hrvatska*).³⁸ Upozoravajući na golemo značenje glazbenog nakladništva za promicanje neke glazbene kulture, Andreis u prvom članku ispisuje kratki nacrt povijesti takvog izdavaštva u Hrvatskoj, zatim upozorava na nedostatak postojanja »središnje ustanove za tiskanje muzikalija,«³⁹ hvali nastojanja *Sklada, Proljeća, Sv. Cecilije*, izdavačke kuće Edition Slave u Beču i Hrvatskoga glazbenog zavoda, te daje pregled dotad objavljenih notnih izdanja.

Kao što su onodobni tekstovi o Cipri i Gotovcu bili ishodištem Andreisovih kasnijih temeljitih i iscrpnih studija o tim skladateljima, tako je članak *Zadatci naše glasbene literature*, koji je i sam Andreis prešućivao, začetak njegovih kasnijih tekstova o dosezima hrvatske muzikologije.⁴⁰ Glazbena literatura, kako je Andreis nazvao stručna štiva o glazbi, važan je čimbenik glazbene kulture, jer knjige o glazbi »bacaju

³⁷ Josip ANDREIS: Doživljaj glazbenog djela, *Hrvatska pozornica*, (1943/44) 34, 4. Preneseno iz: Josip ANDREIS: *Uvod u glasbenu estetiku*, Matica hrvatska, Zagreb 1944, 105. Napominjem da je drugi ulomak iz knjige objavljen u *Hrvatskom krugovalu* (4 /1944/ 23, 5) kao članak pod nazivom *Iz »Uvoda u glasbenu estetiku«* (u knjizi na str. 8-13). Sam je Andreis još 1941. u *Hrvatskoj reviji* (14 /1941/ 10, 547-550) objavio članak »*Naličje glazbenog života*«, koji je kasnije pod istim naslovom uvrstio u knjigu (str. 115-124).

³⁸ Usp. Josip ANDREIS: Tiskanje glasbenih djela u Hrvatskoj, *Hrvatski narod*, 7 (8. 4. 1945) 1304, 3; *Zadatci naše glasbene literature*, *Hrvatski narod*, 6 (Božić 1944) 1219, III; Doprinos Dalmacije hrvatskom glazbenom stvaranju, *Hrvatski narod*, 6 (1944) 1006, 9-10. O profilu novina usp. Ivica MATIČEVIĆ: *Prostor slobode. Književna kritika u zagrebačkoj periodici 1941-1945.*, Matica hrvatska, Zagreb 2007, 403-406.

³⁹ Josip ANDREIS: Tiskanje glasbenih djela u Hrvatskoj.

⁴⁰ Usp. Josip ANDREIS: Rezultati i zadaci muzičke nauke u Hrvatskoj, *Rad JAZU*, (1965) 337, 5-39; Muzikologija u Hrvatskoj u razdoblju 1965-1973. Ostvarenja i zadaci, *Arti musices*, 5 (1974), 5-38; Muzikologija u Hrvatskoj u razdoblju 1973-1978., *Rad JAZU*, (1980) 385, 133-160. Nakon Andreisa toga se zadatka prihvatio Stanislav Tuksar (usp. Muzikologija u Hrvatskoj 1979-1989. Postignuća osamdesetih i perspektive za devedesete godine 20. stoljeća, *Zvuk*, (1989) 4, 3-12).

ново svjetlo na glasbena djela, olakšavaju njihovo shvaćanje, objašnjavaju pozadinu, u kojoj su nastala, približuju slušaocu njihova tvorca, koji im se tada pojavljuje pred očima u svom dvostrukom liku, i kao čovjek i kao umjetnik. Slušaoci-čitaoci stječu pregled nad djelatnošću pojedinaca, razdoblja, stoljeća; prate razvoj glasbene kulture pojedinih naroda od njezina početka do danas, dovode glasbeno zbivanje u potrebnu svezu s ostalim suvremenim manifestacijama kulturnoga života, s političkim socialnim okolnostima, koje su mogle djelovati na rad pojedinaca; uče, kako se treba snalaziti među glasbenim vrstama, doznaju, kako se pojedina vrsta (opera, oratorij, simfonija) razvijala. Jednom rječju, doživljavaju glasbeno djelo na nov i jedino izpravan način.⁴¹ Uz svojevrsnu inventuru dotadašnjih postignuća hrvatske muzikologije (u vrlo širokom smislu), koja pokazuje minimalne rezultate, Andreis navodi sve što bi se trebalo napisati, prevesti i objaviti. Pritom prijevodi inozemne literature imaju istaknuto značenje. Time se, međutim, nikako ne priječi hrvatske autore da se bave i takvim temama, ali Andreis, rekla bih s pravom, zastupa stav da će »uvijek biti bolje, da hrvatski glasbenici ulože svoje napore u izgrađivanje onog diela naše glasbene literature, koji im zacielo nijedan stranac ne će napisati: u stručno prikazivanje glasbe i glasbenika s v o g naroda.«⁴² Potom konkretizira zadatke: od monografija o inozemnim (njemačkim, francuskim, ruskim, češkim, poljskim, engleskim, mađarskim, španjolskim, norveškim, finskim) i hrvatskim skladateljima do sinteza o pojedinim razdobljima i razvoju pojedinih glazbenih vrsta. Posebne skupine djela čine ona posvećena folklornim temama i stručni radovi iz područja raznih glazbenih disciplina (npr. različiti priručnici), te opći glazbeni leksikon i bibliografija radova »o svemu, što se do sada napisalo na polju hrvatske glasbe.« Naposljetku, s izrazitim optimizmom ali, kako je vrijeme pokazalo, nerealiziranim, Andreis je zaključio da taj njegov »približan program rada na izgradnji hrvatske glasbene literature [...] traži za svoje ostvarenje bar jedno desetljeće, pod uvjetom, da u povoljnim prilikama na njemu surađuje više osoba.«⁴³ Već je prošlo preko šest desetljeća od njegova plana, tijekom kojih je mnogo učinjeno, ali mnogo i nije. Kako ovdje nije mjesto da se detaljno analiziraju postavljene zadatke i postignuti rezultati, valja ipak istaknuti intenziviranje muzikoloških istraživanja nakon Drugoga svjetskog rata, koja su u konačnici dovela do širenja mogućih tema i zadataka, te do brojnih i vrijednih specijalističkih studija, pa i nekoliko monografija. Andreisova očekivanja najmanje su ispunjena na području prijevoda inozemnih, a potom i domaćih skladateljskih monografija.⁴⁴ Tako, primjerice, Andreisova

⁴¹ Josip ANDREIS: Zadaci naše glasbene literature.

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Valja istaknuti da je, svjesno ovih nedostataka, Hrvatsko muzikološko društvo, uz ostalu izdavačku djelatnost, usmjerilo pozornost i na prijevode vrijedne inozemne literature. Započelo se 2004. kapitalnim projektom *Opća povijest glazbe* (voditelj Stanislav Tuksar; urednici Stanislav Tuksar i Nikša Gligo), koji je završen 2008. i sastoji se od prijevoda sedam naslova uglednih autora. Prijevodom knjige *Metode analize glazbe. Povijesno-teorijski ocrti* Leona Stefanije HMD je 2008. inaugurirao i seriju Muzikološki udzbenici.

konstatacija iz 1944. da »Zajc još uvijek čeka svoju stručnu monografiju«,⁴⁵ vrijedi i danas.

Recenzije

Kako je Andreis budno pratio recentnu inozemnu literaturu — što je jasno iz njegovih historiografskih članaka, iz Popisa literature u knjizi *Povijest glazbe*, te iz osobne biblioteke, koja se danas čuva u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe HAZU — tako je pratio i domaću. Međutim, recenzije o njoj počeo je objavljivati tek četrdesetih godina prošlog stoljeća. Zasad je poznato samo pet. Godine 1942. Andreis je u *Spremnosti* napisao recenziju Široline knjige *Hrvatska umjetnička glasba*. To je ujedno i jedina recenzija, koja se ne odnosi na notno izdanje. Ostale četiri su posvećene Modrijanovim izdanjima zbornika omladinske glazbe *Jaglaci* i *Hrvatska mladež za glasovirom*, te antologiji *Album popjevaka* i *Hrvatskoj pjesmarici*, što ih je uredio Božidar Širola, a objavljene su 1943. odnosno 1944. godine.⁴⁶ Sve njegove recenzije odlikuje u prvom redu temeljito prikazivanje svakog izdanja, isticanje njihovih vrijednosti, ali i pokoja kritička opaska. Tako u Širolinoj knjizi posebno vrijednim drži poglavlja o hrvatskoj muzikologiji i historiografiji, te izvođačima, ali mu zamjera izbjegavanje donošenja prosudbi, »pa ni tamo gdje bi to, zbog stanovite vremenske udaljenosti koja već postoji (na pr. kod Lisinskog ili Zajca), bilo moguće provesti.«⁴⁷ Modrijanovim zbornicima, nakon iscrpnog opisa, daje neupitnu preporuku, ali Širolinoj antologiji solo popijevke upućuje zamjerke poglavito glede izbora, ograđujući se pritom tvrdnjom da su te zamjerke više »posljedak individualnog gledanja, s kojim se zacielo svatko ne bi morao složiti.«⁴⁸ Ipak, teško se ne složiti s Andreisom, kad se, među ostalima, u toj antologiji nije našlo mjesta za *Seh' duš' dan* Blagoja Berse!

Zaključak

Kako je razvidno iz sjećanja Koraljke Kos (*Arti musices*, 40 /2009/ 1-2, 9), Andreis je svoj nastavnički rad na Muzičkoj akademiji držao tek »služenjem kruha«. Za velik dio ovdje navedenih radova, poglavito glazbenih kritika, moglo bi se reći da su napisani s istim ciljem. Ali, to nikako ne znači da ih ne krase visoki

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Usp. Josip ANDREIS: »Hrvatska umjetnička glasba«, *Spremnost*, 1 (1942) 34, 9; Oblikovanje umjetničkog ukusa. Modrijanov zbornik omladinske glasbe »Jaglaci«, *Spremnost*, 2 (1943) 84, 12; Širolina pjesmarica, *Spremnost*, 2 (1943) 94, 12; Hrvatska mladež za glasovirom. (Proljeće — Glasba za mladež, br. I.). Uredio Slavko Modrijan, *Sv. Cecilija*, 37 (1943) 4-5, 148-149; Album popjevaka, *Vienac*, 36 (1944) 2, 85-87. Napominjem da je dosad bila poznata samo recenzija objavljena u *Sv. Ceciliji*.

⁴⁷ Josip ANDREIS: »Hrvatska umjetnička glasba«.

⁴⁸ Josip ANDREIS: Album popjevaka, 86.

profesionalizam i pripadajuća mu etika mladog Andreisa. Ustupci teškim vremenima u kojima je velik dio tih radova napisan i objavljen, a koja sam Andreis vrlo rijetko spominje,⁴⁹ mogu se u tom kontekstu razumjeti. To se, primjerice, dogodilo s Draganom Plamencem, kojega, unatoč njegovim nedvojbenim rezultatima na području muzikoloških istraživanja, ne spominje u već navođenim člancima *Zadaci naše glasbene literature* i *Doprinos Dalmacije hrvatskom glasbenom stvaranju*. Premda je velik dio potonjeg teksta Andreis mogao napisati zahvaljujući Plamenčevim provedenim istraživanjima i dotad objavljenim radovima,⁵⁰ on Plamenca 1944. prešućuje,⁵¹ kao što su se, uostalom, nakon Drugoga svjetskog rata prešućivali brojni Andreisovi radovi objavljeni u NDH. O velikom dijelu tih tekstova upravo se ovdje prvi put progovara.

Njima se Andreis u prvom redu predstavio kao zaljubljenik u glazbu, koji svoj iskreni zanos želi prenijeti čitateljstvu. Čovjek suzdržane prirode, »izuzetne radne discipline i energije, sistematičnosti i upornosti [...] skroman i povučen, sav odan svom radu,«⁵² svojim je ranim spisateljskim opusom uvijek djelovao poticajno. U glazbenoj je kritici, uz kritičke opaske, tražio i isticao ono dobro, podupirući skladateljska i izvođačka traganja, nastojanja i postignuća. Znatnom većinom ostalih tekstova davao je pouzdane informacije o glazbi, s osnovnim ciljem populariziranja glazbe i glazbenika u krugovima šire čitalačke publike. S druge strane, popisavši učinjeno i ono što valja učiniti na području hrvatskoga muzikološkog djelovanja, već je tada nastojao dati poticaja istraživanjima i razvoju hrvatske muzikologije, što se, dakako, intenziviralo njegovim kasnijim i ovdje navedenim radovima toga tipa.

⁴⁹ Tako, primjerice, u kritici Prvi komorni koncert Hrvatskog krugovala, *Spremnost*, 1 (1942) 36, 10, piše: »Ova je priredba i po sadržaju djela i po njihovog [!] izvedbi zasluživala daleko veći posjet. Doduše, **vremena su danas teška** [istaknula S. M. B.] i mi vjerujemo da samo toj okolnosti treba pripisati činjenicu, da su mnogi ljubitelji glasbe morali ostati kod kuće zbog prećih dužnosti i potreba posve neumjetničkog značaja.«

⁵⁰ Tridesetih godina 20. stoljeća Plamenac je objavio svoje studije o Tomasu Cecchiniju, Ivanu Lukačiću i hrvatskoj glazbenoj renesansi: Nepoznati hrvatski muzičar ranoga baroka, *Obzor*, 75 (1934) 293, 6; Nepoznati hrvatski muzičar ranog baroka: Šibenčanin Ivan Lukačić (1574-1643) i njegovi moteti, *Magazin Sjeverne Dalmacije*, 2 (1935) 2, 80-86 (skraćena verzija u: *Zvuk*, 3 / 1935 / 1, 41-43); Predgovor notnom izdanju: Ivan Lukačić: *Odabrani moteti (duhovni koncerti) iz djela »Sacrae cantiones«* (1620), Hrvatski glazbeni zavod, Zagreb [1935]; O hrvatskoj muzici u vrijeme renesanse, *Hrvatska revija*, 9 (1936) 3, 145-150; Toma Cecchini, kapelnik stolnih crkava u Splitu i Hvaru u prvoj polovini XVII stoljeća. Bibliografska studija, *Rad JAZU*, (1938) 262, 77-125.

⁵¹ Kao Židov Plamenac je pred u Europi nadirućim nacizmom i antisemitizmom 1939. napustio Hrvatsku i nastavio živjeti u Sjedinjenim Američkim Državama. O Plamencu usp. Ennio STIPČEVIĆ: *Ivan Lukačić*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2007, 124-138.

⁵² Koraljka KOS: Josip Andreis (Split, 19. ožujka 1909 — Zagreb, 17. siječnja 1982), *Arti musices*, 13 (1982) 1, 8

CITIRANI IZVORI I LITERATURA

- ***: Popis radova Josipa Andreisa, u: Ivo SUPIČIĆ (ur.): *Spomenica posvećena Josipu Andreisu, redovnom članu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu* (Spomenica preminulim akademikima, sv. 22), JAZU, Zagreb 1984, 21-35.
- ANDREIS, Josip: Ivo Tijardović. (K premijeri njegove operete »Splitski akvarel«), *Luč*, 23 (1927/28) 6, 194.
- ANDREIS, Josip: Franz Schubert. (1797.-1828.), *Luč*, 23 (1927/28) 7, 226.
- ANDREIS, Josip: Naša suvremena glazba, *Luč*, 24 (1928/1929) 4, 155-156.
- ANDREIS, Josip: IV. društveni koncert Hrvatskog glazbenog zavoda 22. II., *Narodna politika*, 18 (24. 2. 1929) 48, 5.
- ANDREIS, Josip: VII. Društveni koncert Hrvatskog glazbenog zavoda, *Narodna politika*, 18 (19. 5. 1929) 115, 8.
- ANDREIS, Josip: O preduvjetima ispravne glazbene kritike, *Hrvatska revija*, 13 (1940) 11, 592-594.
- ANDREIS, Josip: Nacionalizam i internacionalizam u glazbi, *Hrvatska revija*, 14 (1941) 3, 135-141.
- ANDREIS, Josip: Naličje glazbenog života, *Hrvatska revija*, 14 (1941) 10, 547-550.
- ANDREIS, Josip: Wolfgang Amadeus Mozart (u povodu 150. godišnjice smrti), *Hrvatska revija*, 14 (1941) 12, 619-625.
- ANDREIS, Josip: Nekoliko bilježaka o Borisu Papandopulu, *Hrvatska pozornica*, (1941/42) 38, 1-4.
- ANDREIS, Josip: Koncerti. Koncert Prof. Melite Lorković (II. društveni koncert Hrv. Glazbenog zavoda 12. II. 1942.), *Književni tjednik*, 2 (1942) 10, 7.
- ANDREIS, Josip: Koncerti. Veče pjesama Lige Doroghy. V. društveni koncert Hrvatskog glazbenog zavoda (8. IV. 1942.), *Književni tjednik*, 2 (1942) 17, 7.
- ANDREIS, Josip: Razgovor s Gotovcem o glazbenoj umjetnosti, *Književni tjednik*, 2 (1942) 24-25, 1.
- ANDREIS, Josip: Glasovirske skladbe Božidara Kunca, *Sv. Cecilija*, 36 (1942) 3-4, 107.
- ANDREIS, Josip: Milo Cipra, *Sv. Cecilija*, 36 (1942) 5-6, 160-168.
- ANDREIS, Josip: *Povijest glazbe*, Matica hrvatska, Zagreb 1942.
- ANDREIS, Josip: »Hrvatska umjetnička glasba«, *Spremnost*, 1 (1942) 34, 9.
- ANDREIS, Josip: Prvi komorni koncert Hrvatskog krugovala, *Spremnost*, 1 (1942) 36, 10.
- ANDREIS, Josip: Wolfgang Amadej Mozart. Čudesna pojava glazbene povijesti, u: Ivo HORVAT (ur.): *Znanje i radost. Enciklopedijski zbornik*, sv. I, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb 1942, 229-231.
- ANDREIS, Josip: B. Smetana, otac češke glazbe, u: Ivo HORVAT (ur.): *Znanje i radost. Enciklopedijski zbornik*, sv. I, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb 1942, 323-325.
- ANDREIS, Josip: Vatroslav Lisinski. Skladatelj prve hrvatske opere, u: Ivo HORVAT (ur.): *Znanje i radost. Enciklopedijski zbornik*, sv. I, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb 1942, 392-392.
- ANDREIS, Josip: Glasbeni izraz Dalmacije, *Hrvatski krugoval*, 3 (1943) 39, 6.
- ANDREIS, Josip: Četiri koncerta. Koncert glasovirača Mladena Bašića, *Spremnost*, 2 (1943) 67, 7.

- ANDREIS, Josip: Oblikovanje umjetničkog ukusa. Modrijanov zbornik omladinske glasbe »Jaglaci«, *Spremnost*, 2 (1943) 84, 12.
- ANDREIS, Josip: Četvrt vieka našeg glasbenog nacionalizma, *Spremnost*, 2 (1943) 96/97, 21.
- ANDREIS, Josip: Hrvatska mladež za glasovirom. (Proljeće — Glasba za mladež, br. I.). Uredio Slavko Modrijan, *Sv. Cecilija*, 37 (1943) 4-5, 148-149.
- ANDREIS, Josip: Ludwig van Beethoven. Najveći simfoničar svih vremena, u: Ivo HORVAT (ur.): *Znanje i radost. Enciklopedijski zbornik*, sv. II, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb 1943, 112-116.
- ANDREIS, Josip: Ivan pl. Zajc. Organizator glasbenog života u Hrvatskoj, u: Ivo HORVAT (ur.): *Znanje i radost. Enciklopedijski zbornik*, sv. II, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb 1943, 151-154.
- ANDREIS, Josip: Doživljaj glasbenog djela, *Hrvatska pozornica*, (1943/44) 34, 1-4.
- ANDREIS, Josip: Iz »Uvoda u glasbenu estetiku«, *Hrvatski krugoval*, 4 (1944) 23, 5.
- ANDREIS, Josip: Doprinos Dalmacije hrvatskom glasbenom stvaranju, *Hrvatski narod*, 6 (1944) 1006, 9-10.
- ANDREIS, Josip: Zadaci naše glasbene literature, *Hrvatski narod*, 6 (Božić 1944) 1219, III.
- ANDREIS, Josip: *Uvod u glasbenu estetiku*, Matica hrvatska, Zagreb 1944.
- ANDREIS, Josip: Album popjevaka, *Vienac*, 36 (1944) 2, 85-87.
- ANDREIS, Josip: Giuseppe Verdi. Najveći majstor talijanske opere, u: Ivo HORVAT (ur.): *Znanje i radost. Enciklopedijski zbornik*, sv. III, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb 1944, 129-131.
- ANDREIS, Josip: Tiskanje glasbenih djela u Hrvatskoj, *Hrvatski narod*, 7 (8. 4. 1945) 1304. 3.
- ANDREIS, Josip: Jakov Gotovac (1895.-1945.), *Cecilija*, (1946) 1, 3-8.
- ANDREIS, Josip: *Historija muzike* (3 knj.), Školska knjiga, Zagreb 1951-54.
- ANDREIS, Josip: Jakov Gotovac, *Mogućnosti*, 4 (1957) 7, 550-573; 8, 652-661.
- ANDREIS, Josip: Razvoj muzičke umjetnosti u Hrvatskoj, u: Josip ANDREIS — Dragotin CVETKO — Stana Đurić-Klajn: *Historijski razvoj muzičke kulture u Jugoslaviji*, Školska knjiga, Zagreb 1962.
- ANDREIS, Josip: Rezultati i zadaci muzičke nauke u Hrvatskoj, *Rad JAZU*, (1965) 337, 5-39.
- ANDREIS, Josip: *Historija muzike* (2 knj.), Školska knjiga, Zagreb 1966.
- ANDREIS, Josip: Umjetnički put Mila Cipre, *Rad JAZU*, (1969) 351, 325-450.
- ANDREIS, Josip: Muzikologija u Hrvatskoj u razdoblju 1965-1973. Ostvarenja i zadaci, *Arti musices*, 5 (1974), 5-38.
- ANDREIS, Josip: Jakov Gotovac, u: *Iz hrvatske glazbe*, Muzikološki zavod Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu — Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1979, 119-166.
- ANDREIS, Josip: *Povijest glazbe* (4 knj.), Liber — Mladost, Zagreb 1974-76; pretisak: Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1989.
- ANDREIS, Josip: Muzikologija u Hrvatskoj u razdoblju 1973-1978., *Rad JAZU*, (1980) 385, 133-160.
- AUSTIN, William W.: *Music in the 20th Century from Debussy through Stravinsky*, W. W. Norton & Company, New York 1966.
- KOS, Koraljka: Josip Andreis (Split, 19. ožujka 1909 — Zagreb, 17. siječnja 1982), *Arti musices*, 13 (1982) 1, 5-10.
- KOVAČEVIĆ, Krešimir: Hrvatski muzikolog Josip Andreis, *Arti musices*, 3 (1972), 5-30.
- MAJER-BOBETKO, Sanja: *Glazbena kritika na hrvatskom jeziku između dvaju svjetskih ratova*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 1994.

- MATIČEVIĆ, Ivica: *Prostor slobode. Književna kritika u zagrebačkoj periodici 1941-1945.*, Matica hrvatska, Zagreb 2007.
- O. B.: Pisac prve povijesti glazbe na hrvatskom jeziku o svome djelu, *Hrvatski narod*, 4 (22. 1. 1942) 332, 8.
- PLAMENAC, Dragan: Nepoznati hrvatski muzičar ranoga baroka, *Obzor*, 75 (1934) 293, 6.
- PLAMENAC, Dragan: Nepoznati hrvatski muzičar ranog baroka: Šibenčanin Ivan Lukačić (1574-1643) i njegovi moteti, *Magazin Sjeverne Dalmacije*, 2 (1935) 2, 80-86 (skraćena verzija u: *Zvuk*, 3 /1935/ 1, 41-43).
- PLAMENAC, Dragan: Predgovor notnom izdanju: Ivan Lukačić: *Odabrani moteti (duhovni koncerti) iz djela »Sacrae cantiones« (1620)*, Hrvatski glazbeni zavod, Zagreb [1935].
- PLAMENAC, Dragan: O hrvatskoj muzici u vrijeme renesanse, *Hrvatska revija*, 9 (1936) 3, 145-150.
- PLAMENAC, Dragan: Toma Cecchini, kapelnik stolnih crkava u Splitu i Hvaru u prvoj polovini XVII stoljeća. Bio-bibliografska studija *Rad JAZU*, (1938) 262, 77-125.
- RIJAVEC, Andrej: Beleške o nacionalnom i internacionalnom u muzici, *Zvuk*, (1976) 1, 53-56.
- SEDAK, Eva: Nacionalizam (u glazbi), *Hrvatska glazbena terminologija, Arti musices*, 24 (1993) 1, 133-148.
- STEFANIJA, Leon: *Metode analize glazbe. Povijesno-teorijski ocrti*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2008.
- STIPČEVIĆ, Ennio: *Ivan Lukačić*, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2007.
- TUKSAR, Stanislav: Muzikologija u Hrvatskoj 1979-1989. Postignuća osamdesetih i perspektive za devedesete godine 20. stoljeća, *Zvuk*, (1989) 4, 3-12.

Summary

ISSUES AND TYPES OF JOSIP ANDREIS'S TEXTS ON MUSIC PUBLISHED TO 1945

In the period from 1928 to 1945, the Croatian musicologist Josip Andreis published 157 various texts in dailies, periodicals and collections of articles. Due to various circumstances — also including the political — about two thirds of the texts have been unfamiliar so far to the musicological public. The major part of them belongs to music criticism, which are followed by articles and studies, reviews and just one interview (with the composer Jakov Gotovac). Trying to be promotive in those works, Andreis displayed reliable information on music aimed at the popularization of music and musicians among a wide reading public. Along with the distinctly expressed inclination toward the national orientation in music and with critical remarks, Andreis searched for and emphasized in his music criticism all that was good, and always supported Croatian composers' and performers' endeavours and achievements. Most other texts were historiographical, but Andreis also wrote about issues from the field of music aesthetics, about the composers and the compositions of the time, and about the publishing trade. Some of the works of the period might be treated as the cores of his later analytical studies as well as encouragement to further musicological research and development of Croatian musicology.